

§ 83

Svar på remiss Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen (SOU 2021:7) Ju2021/00355

Ärendenr 2021/201-1.3.1.5

Kommunstyrelsens beslut

Kommunstyrelsen beslutar att lämna nedanstående remissvar till Justitiedepartementet.

Sammanfattning av ärendet

Regeringen beslutade den 26 mars 2020 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av och överväga förändringar i valsystemet.

Utredningen har bedömt att i en första etapp behandla den del av uppdraget som går ut på att stärka skyddet för fria och hemliga val för att de förslag som utredningen lämnar i denna del ska kunna tillämpas redan vid de allmänna valen 2022.

I detta delbetänkande lägger utredningen fram förslag som rör

- röstmottagning och offentlighet
- otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen,
- gruppröstning och
- reformen med avskärmningar av valsedelställ

Valnämnden har 2021-03-01 § 1 föreslagit kommunstyrelsen besluta avge nedanstående yttrande som svar på remissen.

Remissvaret följer utredningens uppställning och rubriksättning.

Kommunstyrelsens arbetsutskott har 2021-03-15 § 51 föreslagit kommunstyrelsen besluta att avge nedanstående yttrande som svar på remissen. Paragrafen förklarades omedelbart justerad.

Sammanträdet

Ordföranden ställer arbetsutskottets förslag under proposition och finner att kommunstyrelsen bifaller förslaget.

Kommunens ställningstagande

5.2 Röstmottagning och offentlighet

Utredningens förslag: *I förtydligande syfte införs i vallagen en uttrycklig bestämmelse om att all röstmottagning är offentlig, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller i någon annan lag.*

Luleå kommun har ingen erinran mot förslaget.

6.6.2 Utbildningen av röstmottagare ska ge likvärdiga kunskaper

Utredningens förslag: *Vid utbildning av röstmottagare ska det utbildningsmaterial som tillhandahålls av Valmyndigheten användas. Valnämnden får dock ersätta eller komplettera utbildningsmaterialet med eget innehåll under förutsättning att kvaliteten i det material som används har säkerställts.*

Luleå kommun avstyrker förslaget i den del det som avser att ändringar eller kompletteringar i utbildningsmaterialet ska säkerställas. Det utbildningsmaterial som Valmyndigheten tagit fram och tillhandahållit landets kommuner inför tidigare val utgör ett bra stöd för valnämnden i deras roll att säkerställa att de röstmottagare som arbetar i valet har goda kunskaper om hur genomförandet ska gå till.

I de delar som handlar om att uppfylla lagens krav på hur valet ska genomföras har valnämnden ingen anledning att ändra på utbildningens innehåll. Ett lagkrav i den delen synes helt obehövlig. Valnämndens roll som lokal valmyndighet innebär emellertid även att hantera en mängd praktiska frågor i samband med genomförandet av valen. Av den anledningen behöver alltid utbildningen till röstmottagarna kompletteras med lokala instruktioner. Det handlar till exempel om hur röstmottagarna får tillträde till lokalerna, var/när/hur material ska hämtas/levereras, tillgång till väktare och andra säkerhetsåtgärder med mera.

Av utredningen i övrigt framgår också att kommunerna inom vissa områden har möjlighet att själva bestämma hur viktiga delar av röstningsförfarandet ska genomföras. Ett exempel som nämns är hur de insynsskyddade valesdlarna ska placeras i förhållande till valskärmarna. Ett lagkrav som innebär att valnämnden då inte har rätt att själv avgöra vilken utbildning som röstmottagarna behöver är ett underkännande av såväl kommunens roll som lokal valmyndighet som ett oacceptabelt ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Därtill kan tilläggas att lagförslaget inte är tillräckligt tydligt eftersom det saknas uppgift om vilken myndighet som får i uppgift att säkerställa kvaliteten. Valnämnden ifrågasätter även att det finns tillräckliga resurser hos Valmyn-

digheten alternativt länsstyrelserna att inom rimlig tid kontrollera och godkänna ändringar i kommunernas utbildningsmaterial.

6.6.3 Ordningen på röstmottagningsstället

Utredningens förslag: *Bestämmelsen i nuvarande 8 kap. 4 § andra meningen valla-gen (omnumrerad till 5 §) om att den som finns i lokalen eller i ett utrymme intill denna ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen ska kunna genomföras, kompletteras med en uttrycklig befogenhet för röstmottagarna att tillfälligt få avvisa den som underlåtit att följa en anvisning, om underlåtelser har väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen.*

Luleå kommun tillstyrker förslaget i sak men anser att bestämmelsen ska utformas i enlighet med utredningens exempel på en "trafiktjänstemans" befogenhet i kollektivtrafik enligt 4 kap 8 § ordningslagen. Där anges att det är den störande som på uppmaning av tjänstemannen har skyldighet att lämna området. Kommunen anser att det blir tydligare för röstmottagaren att denne inte har befogenhet att med några tvångsmedel avvisa personen och att polis eller väktare måste tillkallas om personen inte åtlöder uppmaningen att lämna lokalen.

Uttrycket att röstmottagarna "får avvisa någon" är lätt för gemene man att missuppfatta som att det även innebär någon form av tvångsmedel mot den störande personen. Det förtjänar att påminnas om att röstmottagare är vanliga medborgare som en dag vart fjärde eller femte år tjänstgör som röstmottagare och då har en mängd bestämmelser och rutiner att förhålla sig till. Även om valnämndens utbildning av röstmottagarna givetvis även omfattar denna del så kan det krävas att lagtexten är utformad på ett sätt som blir tydlig för såväl röstmottagare som störande personer utan att förarbetena ska behöva konsulteras.

6.6.4 Utökat ansvar för vissa röstmottagare

Utredningens förslag: *En av de närvarande röstmottagarna vid förtidsröstning ska inneha rollen som ordförande för röstmottagningen.*

Luleå kommun tillstyrker förslaget.

6.6.5 Valpropaganda nära röstmottagningsställen

Utredningens förslag: *Den nuvarande bestämmelsen att det på ett röstmottagningsställe eller i ett utrymme intill detta inte får förekomma propaganda eller annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val kompletteras med en bestämmelse om att detsamma gäller också för ett område närmast utanför röstmottagningsstället.*

Luleå kommun avstyrker förslaget.

Kommunen uppfattar utredningens förslag som ett försök att tydliggöra vad som ska vara tillåtet när det gäller propaganda i anslutning till ett röstmottagningsställe. Utformningen av förslaget innebär emellertid enligt kommunens uppfattning inte något klarläggande. Utredningen hävdar att det inte är möjligt att i vallagen precisera hur stort område som omfattas av förbudet. Istället anser utredningen att det är valnämnderna som i fortsättningen ska precisera och kommunicera avgränsningen för propaganda för varje val- och röstningslokal. Det innebär att samma oklarheter kommer att kvarstå vid Valprovningensnämndens prövning av ett överklagande om att propaganda har förekommit för nära ett röstmottagningsställe – oavsett vad valnämnden har bedömt vara tillåtligt. Därtill kommer bedömningen huruvida valedelsutdelning ska anses vara detsamma som propaganda. Tillämpningen av denna bestämmelse kommer således även fortsättningsvis se olika ut i landet och bedömningen av vilka avstånd och vilken form av propaganda som är tillåten klargörs först av Valprovningensnämnden när valet redan har genomförts.

7.6.3 Biträde åt väljare vid röstning

Utredningens förslag: *Den nuvarande ordningen innebär att väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster, har rätt att få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne. Vi föreslår att sista meningen ändras till att en sådan väljare också får anlita ytterligare en person som hjälper honom eller henne. Förslaget innebär att en röstmottagare alltid är närvarande i dessa fall.*

Luleå kommun avstyrker förslaget.

Utredningen konstaterar att det finns två grundläggande principer för vår valordning: fria och hemliga val. Väljaren ska få rösta efter eget önskemål, utan inblandning. Vidare konstateras att det är väljarna som själva disponerar över sin valhemlighet. Den som vill avslöja hur han eller hon röstar är alltså fri att göra så.

Utredningens förslag innebär emellertid att en väljare som är i behov av assistans fräntas möjligheten att själv välja till vem som han eller hon röjer sin valhemlighet. Väljaren påtvingas att röja sitt val och sina politiska sympatier för röstmottagaren i lokalen oavsett vilken relation de har till varandra. Röstmottagarna i en vallokal rekryteras vanligtvis i första hand från närområdet vilket innebär att många är vänner, bekanta eller grannar till de väljare som tillhör det aktuella valdistriktet. Det kan innebära ännu större olust för väljaren att röja sin valhemlighet och ytterst innebära att väljaren avstår från att rösta. Det finns också stor anledning att befara konfliktsituationer i lokalen

när röstmottagaren tvingar på sin närvaro bakom valskärmen under argumentet att denne ska säkerställa att väljaren ska kunna göra sitt val fritt.

Kommunen anser att problem med så kallad gruppröstning istället bör hanteras genom att i instruktioner och utbildningar till röstmottagare ge handledning i hur situationer kan hanteras. Kommunen delar bedömningen att väljarna redan i förväg bör få information om att det som huvudregel bara får finnas en person bakom valskärmen och att den som behöver hjälp har rätt att få assistans och information om valförfarandet av röstmottagaren som har tystnadsplikt. Samma sak ska gälla vid de insynsskyddade valsedlarna. Därigenom kan väljaren innan denne hänvisas till en ledig plats vid valsedlarna eller bakom valskärmen avgöra om den vill ha hjälp av en anhörig/vän eller av röstmottagaren.

Även om röstmottagaren skulle befinna sig bakom valskärmen så är det i vart fall ingen garanti för att det är väljaren som gör sitt eget val. Väljaren kan likaväl vara utsatt för påverkan från den anhörige/vännen som har skett redan innan inträdet i lokalen. Röstmottagaren har inte heller någon möjlighet att diskutera detta med väljaren i denna situation eftersom det tvärtom kan uppfattas som en otillbörlig påverkan på väljaren.

7.6.4 Tystnadsplikt för privatpersoner som hjälper en väljare att rösta

Utredningens förslag: *För att stärka skyddet för valhemligheten i de fall en privatperson hjälper väljaren att rösta införs i vallagen en uttrycklig tystnadsplikt för den personen. Röstmottagarna ska göra den personen som hjälper väljaren att rösta uppmärksam på att han eller hon har tystnadsplikt.*

Luleå kommun avstyrker förslaget.

Utredningen redogör för att JO och Svea hovrätt har avstyrkt tidigare lagförslag om att införa tystnadsplikt även för privatpersoner. För att tillgodose de krav som JO då uttalade föreslår utredningen nu att bestämmelsen ska kompletteras med en skyldighet för röstmottagarna att såväl muntligen som skriftligen uppmärksamma en privatperson som biträder väljaren på att han eller hon har en straffsanktionerad tystnadsplikt.

Av uppgifter i utredningen framgår att andelen erfarna röstmottagare minskat i kommunerna och att det är särskilt svårt att rekrytera lämpliga personer som ordförande och vice ordförande. Röstmottagarna har ett ansvarsfullt uppdrag att hantera genomförandet i röstningslokalerna på ett korrekt sätt och ska ha goda kunskaper om gällande lagstiftning, kunna lösa praktiska frågor som kan uppstå, ha ett bra bemötande av väljarna och visa dem tillrätta samtidigt

som ordningen ska upprätthållas. Utredningens förslag att röstmottagarna nu även ska få ansvar för en straffrättslig del av valförfarandet är inte rimligt.

Möjligheten att rekrytera lämpliga röstmottagare kommer att ytterligare försvåras och uppdraget kompliceras av att röstmottagarna ska hållas ansvariga för att enskilda personer får kännedom om att de kan dömas till böter eller fängelse vid brott mot tystnadsplikten. Det kan också bli aktuellt för röstmottagarna att bli kallade inför domstol att vittna om vilken information de lämnat till enskilda privatpersoner. Den risken lär inte heller öka attraktiviteten för att åta sig ett uppdrag som röstmottagare.

Därutöver konstaterar kommunen att det är väljarnas val om de vill röja sin valhemlighet för en person som de känner eller ta hjälp av en röstmottagare som har lagstadgad tystnadsplikt. I de fall väljaren vill anförtro sig till en bekant är det sannolikt att denne person som huvudregel är lojal mot väljaren även utan en straffsanktionerad tystnadsplikt.

8.7.1 Tillämpningen av reformen med avskärmd plats för valsedlar bör utvärderas i samband med 2022 års allmänna val

Utredningens bedömning: *Med anledning av de utmaningar gällande tillämpningen av bestämmelserna om avskärmningar av valsedlar vid de allmänna valen 2022 som framförts av kommunerna bör en utvärdering genomföras i samband med dessa val. Vid den utvärderingen kan frågan om valsedelssystemet ingå.*

Luleå kommun tillstyrker att en utvärdering av valsedelssystemet behöver göras. Kommunen anser att flera av de utmaningar som finns med genomförandet av valet beror på det stora antalet valsedlar som både valadministrationen och väljarna har att hantera.

8.7.2 Ansvaret för utläggning av valsedlar

Utredningens förslag: *Valnämnden övertar ansvaret för att lägga ut de valsedlar som partierna i dag ansvarar för att lägga ut. Partiernas ansvar för distributionen av valsedlar till val- och röstningslokaler ändras inte.*

Luleå kommun tillstyrker förslaget.

8.7.3 Presentationen av valsedlar

Utredningens förslag: *Valsedlarna ska presenteras på ett likformigt sätt.*

Luleå kommun tillstyrker förslaget.

8.7.5 Placeringen av avskärmningarna

Utredningens bedömning: *Den nuvarande regleringen i 8 kap. 2 § vallagen ska bestå gällande platsen där valsedlar kan läggas ut vid röstmottagning.*

Luleå kommun föreslår att formuleringen i 8 kap 2 § (omnumrerad till 3 §) vallagen ändras till: "I eller i anslutning till ett röstmottagningsställe ska det ordnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut."

I aktuell bestämmelse anges att valsedlarna ska placeras på en lämplig avskärmad plats i anslutning till ett röstmottagningsställe. Först om en sådan plats inte kan ordnas får valsedlarna istället placeras inne i lokalen. Kommunen föreslår att det ska vara tillåtet att placera valsedlarna inne i lokalen även om inte alla möjligheter till placering i anslutning till lokalen är uttömda. Om lokalen är tillräckligt stor, såsom är fallet när till exempel sporthallar används, är det ofta en fördel att placera valsedlarna inne i lokalen. Tillsynen av valsedlarna underlättas och flödet av väljare kan vanligtvis ordnas på ett bättre sätt. Med den nuvarande formuleringen får inte valsedlarna placeras i lokalen om det finns möjlighet att ordna ett utrymme utanför.

Med hänsyn till att utredningen även påtalar att det inte finns något uttryckligt förbud i vallagen mot att placera valsedlarna i anslutning till en valskärm, inte heller innanför en valskärm, kan det finnas skäl att i vissa lokaler slå samman avskärmningen och valskärmen. Även av den anledningen bör vallagen tillåta placering inne i lokalen som ett förstahandsalternativ.

8.7.6 Tillträdet till platsen där valsedlarna finns utlagda

Utredningens förslag: *Den nuvarande bestämmelsen i 8 kap. 2 § första stycket första meningen vallagen om en lämplig avskärmad plats kompletteras med en bestämmelse om att väljarna där, var för sig, ska kunna ta sina valsedlar utan insyn från andra personer.*

Luleå kommun tillstyrker förslaget.

Biträde åt väljare bakom avskärmningen

Utredningens förslag: *En bestämmelse införs i vallagen som klargör att väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själv kan ta sina valsedlar bakom avskärmningen, ska i den utsträckning som behövs, på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna. En sådan väljare får också anlita ytterligare en person som hjälper honom eller henne med detta.*

Luleå kommun avstyrker förslaget vad avser att en röstmottagare alltid ska vara närvarande vid valsedlarna om väljaren tar hjälp av en privatperson. Skälen för detta är desamma som angetts under avsnitt 7.6.3 (Biträde åt väljare

vid röstning). Även om utredningen inte föreslår att privatpersonen ska ha lagstadgad tystnadsplikt i detta moment så anser kommunen att väljaren själv ska få avgöra om hjälpen ska ges av en röstmottagare eller annan person som väljaren själv utsett.

Beslutsunderlag

- SOU 2021:7; Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagning, KLF Hid: 2021.980
- Valnämndens protokoll 2021-03-01 § 1, KLF Hid: 2021.1447
- Kommunstyrelsens arbetsutskotts protokoll 2021-03-15 § 51, KLF Hid: 2021.1771

Beslutet skickas till

Justitiedepartementet

Valnämnden